

JORNADES

Els reptes de les polítiques de benestar en una societat en canvi

Remodelant els barris: reflexions per a una bona pràctica

*Documentació complementària
a la ponència de Pere Picorelli*

3. Remodelant els barris: reflexions per a una bona pràctica¹

La Llei de barris: un nou referent en la regeneració a Catalunya

Montserrat Pareja Eastaway

Universitat de Barcelona

1. Introducció

Les ciutats es caracteritzen per l'assumpció de multiplicitat de funcions econòmiques i socials. En aquestes conflueixen tant la necessitat de competir en un context globalitzat per tal de seguir representant un paper rellevant en l'avenir econòmic dels països com l'atenció i la satisfacció de les necessitats d'aquells que hi viuen. Aquesta dicotomia *competitivitat – atenció als ciutadans* sovint es manifesta en tensions socials i econòmiques que, malgrat cercar un mateix objectiu, difereixen en la forma i en l'horitzó temporal per aconseguir-ho.

A les ciutats es fa palès més que a cap altre lloc els canvis produïts en els sistemes econòmics productius, amb la consegüent terciarització de l'economia durant el segle XX. A més, són el reflex més clar de la profunda transformació de la societat postindustrial. L'emergència d'aquestes noves dinàmiques urbanes condicionen i exigeixen nous models de ciutat que requereixen la transformació i la regeneració de l'espai existent.

Tot i que tradicionalment les intervencions urbanístiques a les ciutats han començat per la rehabilitació dels nuclis antics o històrics, la perifèria urbana de Barcelona, Birmingham o Estocolm ha estat, des de fa uns anys, al punt de mira de les intervencions públiques en el territori. Tot i que la trajectòria i l'origen d'aquestes ciutats i de moltes altres a Europa difereixen, algunes coincidències quant a problemàtiques i reptes les fan susceptibles d'anàlisis comparatives per tal d'esbrinar quina és la millor forma d'intervenció.

Aquest treball aprofundirà en la situació i les polítiques implantades als polígons d'habitatge construïts a Europa en la seva majoria després de la Segona Guerra Mundial, i a Espanya durant els anys cinquanta i seixanta, els quals avui formen part del teixit urbà consolidat. Aquests barris formen part de la ciutat malgrat que en els orígens la característica de la ubicació perifèrica fos més significativa que actualment. Si aquestes àrees no acompanyen el bon funcionament de la resta de la ciutat impedeixen un desenvolupament positiu del model urbà que es vulgui aconseguir. Certament, la majoria d'aquests barris han patit una acceleració de la degradació i comparteixen simultàniament una relativa absència d'acció pública durant un bon nombre d'anys. Les reflexions a l'entorn d'aquests processos es podran aplicar a altres fórmules d'intervenció i variades tipologies de barris en què la regeneració sigui decisiva per al futur de l'àrea.

Els disturbis més mediàtics de França, del novembre de 2005, no són fets aïllats: tenen una correspondència clara en molts dels esdeveniments, potser encara en un estadi latent, d'altres perifèries europees, i indiquen un clar perill de fractura social que requereix mesures urgents d'acció. La preocupació generada s'ha traduït en molts casos en una mirada reflexiva i autocrítica sobre la

¹ Aquesta monografia sorgeix com a resultat addicional del projecte RESTATE (2002-2005) (*Restructuring Large Housing Estates in Europe*), finançat per la UE. Ha tingut com a principals objectius la descripció del context de barris perifèrics a diferents ciutats europees, la identificació de polítiques, programes i accions portats a terme en cadascun dels barris i l'anàlisi dels factors d'èxit o de fracàs que han servit per a la determinació de bones pràctiques en la millora i el desenvolupament positiu d'aquests barris.

L'autora vol expressar el seu agraïment als col·legues d'arreu d'Europa que van participar en el projecte RESTATE, en particular als membres de l'equip de Madrid i Barcelona.

intervenció feta als barris. La conclusió principal és el fet que les estratègies de renovació no només han de millorar l'entorn construït sinó que han de donar respostes efectives a qüestions cabdals de convivència i respecte ciutadans que ajudin a construir i entendre el nou futur que es planteja per a la ciutat.

Aquesta monografia té un doble objectiu: d'una banda, havent identificat les problemàtiques a resoldre, analitzar quins factors han contribuït a l'encert d'algunes de les polítiques d'intervenció als barris europeus, i, de l'altra, aprofundir en alguns aspectes de la Llei de barris a Catalunya aprovada l'any 2004, tot registrant els punts forts i febles del funcionament.

2. Els barris i la concentració de problemes urbans

2.1. Orígens, dimensió i trajectòria

L'origen dels barris perifèrics a Europa és divers i es troba ben documentat;² mentre que la majoria de països presenten uns barris construïts després de la Segona Guerra Mundial amb l'objectiu de pal·liar el dèficit de sostre creat per la devastació de la guerra, l'impacte del *baby-boom* i la baixa producció del període, altres com, per exemple Espanya, urbanitzen les zones perifèriques més tard –anys cinquanta, seixanta i setanta– per acollir les immigracions massives del camp a la ciutat amb la pretensió de trobar feina i un lloc per viure. Els barris als països del centre i de l'est d'Europa són, en la seva majoria, més joves, construïts en els vuitanta i, per tant, amb un nombre menor d'intervencions en conjunt. Addicionalment, en alguns països es vinculen altres fenòmens com a argument per a la creació d'aquests barris, com ara criteris de modernitat en la construcció per tal d'aconseguir una societat més igualitària i justa i la necessitat de nova construcció deguda a l'enderrocament d'habitatge de molt baixa qualitat. A més, en molts casos han estat el resultat d'una intervenció pública directa per compensar problemes d'accessibilitat a l'habitatge en la forma d'habitatge de lloguer públic o social.

L'anàlisi de l'evolució dels barris a partir de trets monocausals (tinença majoritària, disseny i construcció de baixa qualitat, concentració de població amb un nivell de renda baix, entre d'altres), planteja una interpretació excessivament simplista del per què alguns barris evolucionen favorablement (la gent vol viure-hi) i d'altres es troben immersos en situacions força desesperades (concentració de situacions extremes de marginalitat social). La interacció entre els factors esmentats, la consideració d'aspectes historicoinstitucionals juntament amb les tradicions pròpies de l'estat del benestar en cada circumstància, ofereixen una interpretació molt més acurada de la situació present d'aquests barris. Malgrat que alguns autors (Power, 1997) consideren que els processos que afecten aquestes àrees a Europa són essencialment similars, d'altres (Van Kempen, 1994) incideixen en les diferències quant a l'evolució d'alguns barris malgrat que comparteixin algunes característiques, com ara tinença o disseny en la construcció. Certament, a Europa cal parlar de diferents tipus de barris, fins i tot de *famílies de barris*.

La dimensió dels barris perifèrics varia arreu d'Europa, des de concentracions de població molts grans a barris com Märkisches Viertel (38.000 habitants), a Berlín, Wrzeciono (34.000 habitants), a Varsòvia, o la Ville Nouvelle (28.367 habitants), a Lió, fins a dimensions més reduïdes com les dels barris Nieuw-Hoograven (5.903 habitants), a Utrecht, Comasina (5.432 habitants), a Milà o Trinitat Nova (7.686 habitants), a Barcelona. Aquests barris mostren una aparença similar –grans construccions en alçada ubicades al que és o havia estat l'espai periurbà– i presenten, en general, dues grans tipologies de problemes; d'una banda, aspectes vinculats a la qualitat de la construcció, el manteniment dels espais públics o l'accés, és a dir, *problemàtiques físiques*, i, de l'altra, elements associats a l'educació dels habitants, les taxes d'atur o la convivència entre col·lectius, és a dir,

2 Vegeu, entre d'altres, Wassenberg *et al.*, (2004), p. 7-8.

problemàtiques socials. La interacció entre ambdues aproximacions determina en bona part quina és la qualitat de vida dels residents tot afectant-ne les decisions quant a potencials desplaçaments. Paral·lelament, qüestions tan importants com la cohesió social al barri o la reputació (sovint estigmatització negativa) són el resultat visible d'algunes problemàtiques.

Els barris van representar en el passat un paper clar i definit en l'elecció residencial de la població: molts d'ells va constituir el primer pas en l'ocupació d'habitatge al llarg de la vida de la llar. Actualment, la posició dels barris perifèrics com a alternativa residencial depèn molt d'algunes variables, no només de les relacionades amb els atributs de la llar o l'etapa de les llars en el seu cicle vital –per a alguns pot representar el darrer sostre abans de la mort, i per a d'altres, una forma de començar la vida en parella–, sinó també de les característiques contextuais i del tipus d'intervenció que s'hi apliqui.

2.2. Problemàtiques físiques

Bona part de l'estoc d'habitatge en aquests barris té alguns problemes vinculats a la manca de manteniment d'uns habitatges construïts amb materials de baixa qualitat o processos massius i ràpids de construcció; humitats o defectes en els sistemes de calefacció juntament amb la utilització de materials defectuosos (aluminosi) en són un exemple comú arreu d'Europa.

D'altra banda, la localització perifèrica d'aquests barris fa de la disponibilitat d'infraestructures i de sistemes de transport públic un element clau en la connectivitat amb la resta de la ciutat i, conseqüentment, amb la realitat d'aïllament físic del barri. En molts casos, l'extensió del continu urbà fa que aquests barris ja estiguin inserits en el teixit de la ciutat (p. ex., Sant Roc a Badalona) i presentin una bona comunicació amb possibles llocs de treball o de lleure; en d'altres, particularment en alguns barris de països de l'est com ara Hongria o Berlín (de l'est), la manca d'infraestructures i l'existència d'altres alternatives al mercat d'habitatge, fa que aquests barris estiguin condemnats a desaparèixer.

Té un interès especial esmentar el paper d'aquests barris en el mercat de l'habitatge de la ciutat, especialment perquè aquest rol està íntimament vinculat a l'abast de l'estat del benestar i, per tant, a la protecció d'alguns drets dels ciutadans, com, per exemple, el de l'habitatge digne, des del sector públic. Mentre que en els orígens la major part dels barris van ser construïts amb una voluntat social³ i, per tant, eren de titularitat pública, l'evolució ha estat segons les ciutats i els països molt diferent. En el cas espanyol, per exemple, la privatització de l'estoc ha conduït a barris amb més proporció de titularitat privada de la propietat. Així, la representació del sector del lloguer, tant públic com privat, tot i ser més alt amb relació a la resta de zones de les ciutats (centre històric o eixample) és molt reduït en comparació a d'altres barris a ciutats europees com ara les sueques o alemanyes, en què la major part de la titularitat correspon al municipi; o a barris com els dels Països Baixos o britànics en què les companyies d'habitatge (*housing associations*) posseeixen la major part de l'estoc. Particularment interessant és el cas de la privatització de l'habitatge ubicat als barris dels països del centre i de l'est d'Europa, en què la venda a preus molt baixos va afavorir l'accés immediat a la propietat dels llogaters de l'habitatge públic, però no en va preveure la baixa capacitat quant a nivell de renda per mantenir i reparar tant l'habitatge particular com els espais col·lectius del barri.

Un element a considerar propi dels països de l'est i del centre d'Europa són les conseqüències d'una ràpida privatització dels habitatges, sense avaluar les possibilitats quant a renda que els residents, abans llogaters i ara convertits en propietaris, tenen no tan sols per pagar els baixos preus del seu habitatge sinó també per sufragar-ne el manteniment i la conservació en el futur. Una situació

³ Sovint els nous edificis reallojaven residents de zones d'autoconstrucció o simplement vivien amb aquestes.

similar és la de l'Estat espanyol després del procés de descentralització de responsabilitats sobre l'habitatge públic i la seva conversió en propietat, la qual cosa va generar greus problemes per a la preservació a través del manteniment tant dels habitatges com del barri en conjunt.

2.3. Problemàtiques socials

Els trets comuns respecte a l'evolució de la composició de la població són fàcilment identificables als barris. Sintèticament, els processos que afecten majoritàriament la composició i l'evolució de la població als barris són els següents:

- L'envelliment progressiu i l'aparició de noves formes de llar
- La confluència de diferents cohorts en els barris
- Altes taxes de desocupació i baix nivell educatiu dels residents
- Augment de la varietat en la composició ètnica i cultural
- Concentració de llars amb problemes d'integració social.

Mentre que en els inicis els barris van ser ocupats per famílies joves amb criatures, amb el pas del temps l'estructura social d'aquestes àrees ha canviat: habitualment s'associen els barris amb una població majoritàriament gran, tot i que dependrà de quin sigui el grau de rotació (*housing turnover*) en l'ocupació de l'habitatge. Per exemple, en el cas espanyol, la mobilitat reduïda de la població que hi viu fa que en la majoria sigui població envellida. No obstant això, l'arribada de població immigrant està fent recuperar la corba demogràfica a aquests barris, que presenten en alguns casos una mitjana d'edat més jove que la resta. En canvi, en barris com els dels Països Baixos o britànics, les taxes altes de mobilitat generen una elevada rotació de les famílies que hi viuen, fet que converteix la composició demogràfica de la zona en més variada. L'ocupació dels barris per famílies o individus d'edat avançada posa de manifest en molts casos l'obsolescència de l'edifici per atendre les seves necessitats: dificultats en la instal·lació *a posteriori* d'ascensors, amples de porta insuficients per a cadires de rodes i barreres físiques a l'accés (escales) fan d'aquestes àrees zones propícies per a l'aïllament de les persones grans amb problemes addicionals a la pretesa condició de difícil integració social.

El fet que hi hagi una baixa mobilitat, bé sigui per manca d'incentius bé per manca d'alternatives, implica que el barri evoluciona a través d'una sèrie d'etapes vitals tal com ho fan els seus residents. En altres casos, quan el mercat de l'habitatge al barri no està completament tancat, com és el cas de molts barris a Espanya, apareix com a una de les fonts principals de conflicte la convivència entre els qui hi han estat vivint durant molt de temps i els qui hi acaben d'arribar, especialment si les diferències d'edat són desproporcionadament grans (Murie, Knorr-Siedow i van Kempen, 2003).⁴

Habitualment, els barris mostren unes taxes més altes de desocupació, malgrat que hi ha excepcions importants en els països del centre i de l'est d'Europa. Tot i això, el canvi en les necessitats de mà d'obra des d'una societat eminentment industrial a una societat terciaritzada té una repercussió negativa als barris, ja que la immensa majoria de la població activa que hi viu, *a*) no té qualificació necessària per accedir a llocs de treball que ofereix la ciutat i, *b*) es dedica bàsicament a treballs no qualificats a la indústria. Un impacte positiu per a alguns barris a Europa (p. ex., a Amsterdam) és la desconcentració vers la perifèria d'algunes indústries que ofereixen llocs de treball fins i tot per als poc qualificats.

⁴ Vegeu Pareja *et al.*, (2003) per a una anàlisi exhaustiva per al cas de Sant Roc a Badalona, on el conflicte sorgeix clarament entre els nousvinguts i els antics residents, sovint independentment de la pertinença o no a una determinada ètnia.

El tema més rellevant a bona part dels barris de nord i de l'oest d'Europa (especialment a França, el Regne Unit, els Països Baixos i Suècia) és el flux d'arribada d'una gran diversitat de minories ètniques en la població immigrant. A títol d'exemple, en alguns dels barris d'aquests països més del 80 % de la població pertany a alguna minoria ètnica. Aquest no és un fenomen recent, ans al contrari; la situació és actualment excepcionalment complexa per un llarg procés continu de manca d'inserció social (i també econòmica) en la societat d'arribada. Les rendes baixes d'aquesta població i les grans famílies que arrossegueu els permeten opcions molt limitades en el mercat de l'habitatge urbà, de manera que l'única opció econòmicament viable esdevé la dels barris perifèrics, i té lloc en molts d'aquests alts nivells de concentració de famílies en situacions d'exclusió social i econòmica. Aquesta concentració de problemes en alguns dels barris perifèrics europeus fan de la intervenció la clau per oferir als residents opcions de futur esperadores.

3. Les polítiques i els processos utilitzats per millorar els barris

3.1. Les polítiques integrals i sistemàtiques

En l'origen de la majoria dels barris perifèrics hi ha la preocupació del sector públic de donar allotjament a la població; l'habitatge als barris representa o ha representat en el passat percentatges importants en la provisió de sostre a Europa. Després d'una fase inicial (anys cinquanta, seixanta i setanta) de provisió directa vers els ocupants, l'acció política ha prescindit d'aquestes àrees durant un llarg període; i ha estat paral·lela aquesta manca de preocupació amb una creixent pèrdua d'atractiu i obsolescència dels barris, un desplaçament de la població amb més poder econòmic cap a altres zones de la ciutat i una entrada de famílies més inestables tant des d'una perspectiva social com econòmica.

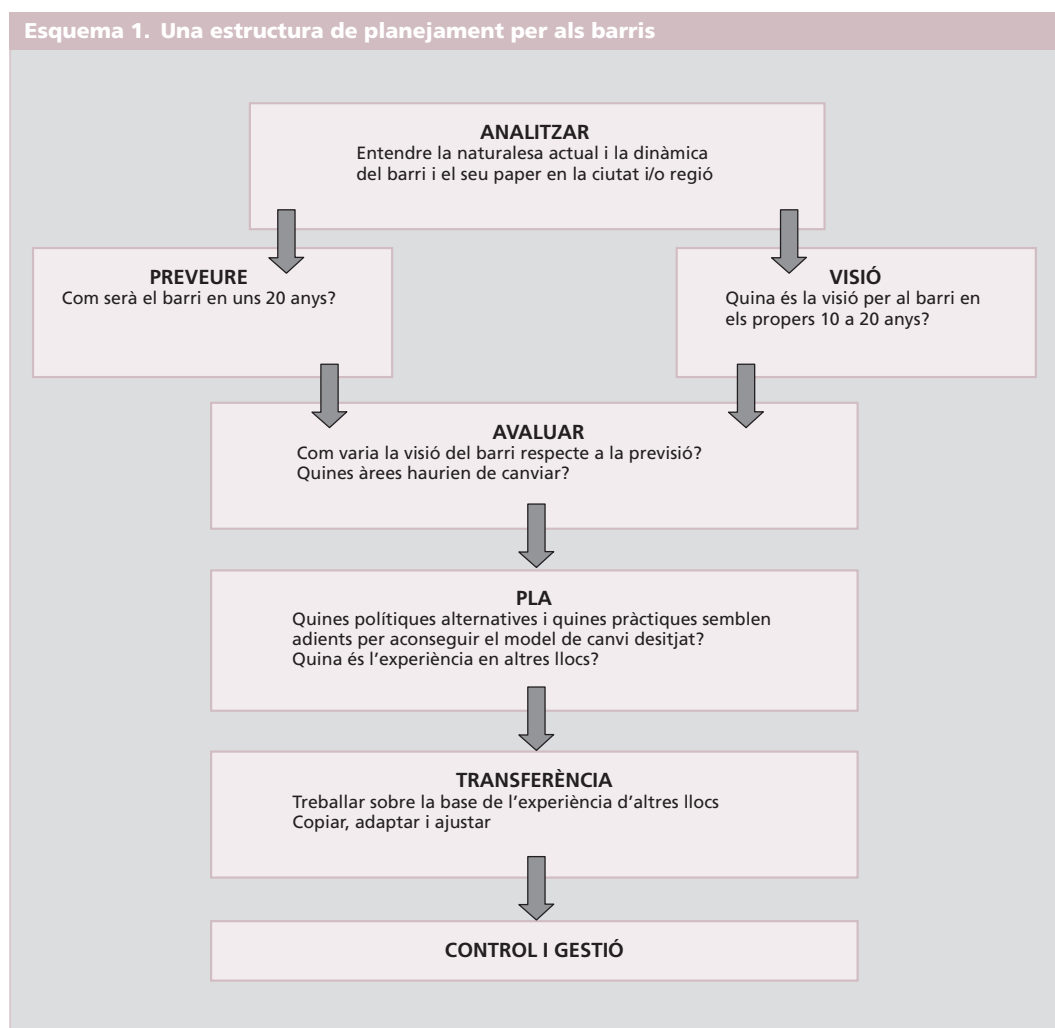
La necessitat de fer front a aquesta creixent concentració de problemàtiques tant físiques com socials ha estat assumida diferentment per les autoritats públiques. L'orientació vers camins neoliberals en el mercat de l'habitatge des dels anys vuitanta no ha afavorit la intervenció; en molts casos, el retard en l'acció ha caracteritzat la major part de les estratègies de renovació. La manca d'una visió o estratègia d'actuació de mitjà o llarg termini, juntament amb la divisió fèrria departamental i institucional en el territori ha conduït a pràctiques poc consensuades, sense creació d'interdependències i externalitats i amb un reduït percentatge d'èxit en la intervenció. Malgrat que els problemes als barris han crescut exponencialment, els recursos emprats a reconduir-los no han evolucionat de la mateixa manera.

Com s'ha esmentat en la secció anterior, les problemàtiques als barris giren al voltant de dos eixos: d'una banda, les vinculades amb l'aspecte i les condicions físiques dels habitatges i del mateix barri i, de l'altra, les associades amb una determinada composició social en què les mancances econòmiques van sovint acompanyades de processos d'exclusió social i de marginalitat. Tradicionalment, les intervencions amb l'objectiu de millorar la qualitat de vida al barri s'han estructurat seguint aquesta aproximació, primant la reconstrucció física en detriment d'una decidida actuació social. La creença en el *determinisme físic* per part d'aquells que dissenyen les polítiques d'intervenció ha ocasionat que, basant-se en aquest pretès lligam entre aspectes físics i socials, s'utilitzés la renovació dels aspectes físics del barri per resoldre problemes eminentment socials (p. ex., mitjançant el cas extrem de l'enderrocament –fins i tot habitatges en bon estat– i reconstruint). L'avaluació empírica d'alguns d'aquests casos ha permès concloure que no necessàriament la reestructuració urbana condueix a la resolució de problemes socials (Musterd i Ostendorf, 2005, p. 167). Des del principi dels anys noranta s'han desenvolupat arreu d'Europa aproximacions integrals en el disseny de les polítiques d'intervenció. En aquest sentit, i malgrat una dificultat més gran en la implantació, s'avança en una aproximació holística en la resolució dels problemes als barris,

d'origen físic o social. Des d'aquesta perspectiva, les polítiques integrades ofereixen un millor resultat que les que històricament han pretès resoldre de forma aïllada a través d'institucions públiques, privades, comunitats i sectors voluntaris la complexitat dels problemes inherents a la ciutat (Pareja-Eastaway, Ponce i García, 2004, p. 30).

Avui, la crítica situació de la perifèria urbana a Europa és un element clau en les agendes polítiques, que és degut principalment al fet que les intervencions que s'han dut a terme al llarg dels anys no han donat els fruits i, fins i tot, s'han convertit en part del problema. Un element a subratllar en la renovació dels barris és la necessitat que les polítiques implantades no es limitin a millorar els problemes; cal que les intervencions persegueixin i reflecteixin objectius que indiquin com es vol que sigui el barri (Murie, 2005, cap. 3, p. 29).

Com planteja l'esquema següent (esquema 1), la intervenció en els barris pot seguir una aproximació sistemàtica més enllà de l'opció de resoldre problemes urgents:

Font: Murie, 2006

En aquest sentit, la diagnosi de la situació actual del barri comprnent la trajectòria i el context (*analitzar*) esdevé fonamental per determinar quin serà el panorama a 20 anys vista, preveient les dinàmiques que la fotografia actual del barri permet identificar (*preveure*). Simultàniament, la definició del que explícitament es voldria que fos el barri a 20 anys vista (*visió*)

hauria d'incloure el conjunt d'aspiracions i el camí –disseny d'estratègies, d'accions i de polítiques– que en permetés l'assoliment. Seguidament, la comparació entre la previsió amb l'aspiració (*avaluació*) identifica les àrees necessàries d'intervenció i el seu esquema temporal. El detall específic d'objectius a assolir i mitjans per fer-ho (*pla*) s'hauria de beneficiar d'experiències en altres barris i contextos (*transferència*). Estadis finals en el procés suposen el control de les intervencions i l'avaluació explícita amb relació amb els objectius inicials.

Certament, la voluntat política d'avui preveu els barris com a eix d'acció, per, fonamentalment, la necessitat urgent d'intervenció provocada per l'agudització dels problemes socials que hi ha. Com ja s'ha esmentat, no hi ha factors causals únics darrere de determinades problemàtiques als barris; la combinació de múltiples dinàmiques i trajectòries fa que les solucions requerides tampoc no siguin senzilles. La intervenció als barris genera canvis que s'han d'incorporar en el mateix disseny de les polítiques. La tendència és prescindir de models tradicionals unidireccionals de dalt a baix (*top-down*) vers noves aproximacions multinivell i multiagencials. Una gran reflexió és cabdal per no cometre els errors del passat, mentre que la urgència en l'adopció de mesures és punyent. L'equilibri entre ambdues tensions ha de generar un programa d'intervenció modèlic que garanteixi l'efectivitat de les propostes. Tot seguit s'esmenten alguns elements que cal considerar en la definició d'una estratègia d'intervenció.

3.2. Actors involucrats

La substitució de tradicionals formes verticals de poder públic exemplificades en una autoritat pública benvolent vers formes més participatives en què la descentralització de les decisions comporta negociació i noves fórmules de govern urbà o *governance*, té el seu reflex en moltes de les pràctiques que es duen a terme als barris d'Europa. El govern urbà representa una noció més àmplia que la del poder governamental, i inclou la interacció entre els mecanismes oficials institucionals de fer política i els propis de la societat civil. Legitimitat, representativitat i eficiència són considerats indicadors freqüents en l'avaluació del funcionament del govern urbà. Una fórmula per instrumentar el govern urbà al territori és la constitució de partenariats entre els actors que estan vinculats directament o indirectament a la intervenció en el barri. En particular «els partenariats o fórmules flexibles de govern urbà en xarxa –(*networked governance*)– permeten resoldre alguns problemes de legitimació que troba la intervenció directa de les autoritats públiques, permeten obtenir noves solucions a complexos problemes polítics, permeten compartir el risc i generar confiança entre el sector públic, privat, voluntari i de la comunitat». (Geddes, 2000, p. 784).

Així, la regeneració als barris entesa com a fórmula d'intervenció global, que impliqui no només reestructuració física sinó també programes socials i econòmics, és un exemple clar en què la confluència d'interessos dels diferents actors afectats propicia nous dissenys en la implantació d'estratègies d'intervenció. Els partenariats en la reestructuració de barris tant poden ser entre diferents administracions públiques que comparteixin responsabilitats en el territori (o diferents departaments d'una mateixa administració) com entre socis públics i privats. Els objectius que comparteixen tant poden ser de gran escala (p. ex., millora de la qualitat de vida al barri) com vinculades al dia a dia (p. ex., neteja i manteniment dels espais col·lectius). L'acció col·lectiva pròpia dels partenariats, el *treballar junts* permet aprofitar les sinergies que milloren positivament el resultat de la intervenció (Mugnano, Pareja-Eastaway i Rowlands, 2006). Val a dir que els partenariats no tenen necessàriament com a raó de ser l'aportació econòmica per al finançament de les accions; ja que aquests comporten objectius més amplis de compartir recursos i habilitats, fet més important que no només els diners. No obstant això, la determinació política per intervenir i la disponibilitat de recursos financers són un element vital per a l'inici del procés.

La tipologia dels actors que poden i/o es volen implicar en el decurs de l'acció al barri depèn molt de les característiques del barri i del context en què es planteja. En general, en són

bons exemples aquells que representen les institucions públiques, tant a escala departamental (horitzontal) com de govern –central, regional o local– (vertical), els experts tècnics molt sovint *transferits* d'altres experiències, els residents i les seves associacions, les empreses privades amb interessos en la zona i els centres del barri, culturals, religiosos o de qualsevol altra mena.

Les raons per les quals els actors poden estar interessats a participar en el procés d'intervenció són variades, però bàsicament responen a l'execució d'algun tipus de control sobre el procés, la necessitat d'impliar-se en la gestió de la intervenció, el control sobre els resultats i la representativitat dels qui principalment se'n beneficien, és a dir, els residents.

La bibliografia ha aprofundit en les raons per les quals es pot garantir el bon funcionament d'un procés multidimensional com aquest. Entre d'altres, l'establiment d'un lideratge que generi confiança en el procés (Judd, 2000), la representativitat de tots els col·lectius que integren el barri (Rhodes, 1997) i l'aprofitament de les sinergies que generen els diferents socis (Hastings, 1996).

Sintèticament, l'esquema 2 caracteritza les diferents etapes en la formulació d'un partenariat i tots els elements decisius per a la intervenció en la regeneració de barris:

Esquema 2. Fases del partenariat		
Creació	Funcionament	Avaluació
Identificació dels socis Consens sobre la diagnosi del barri Establiment de les prioritats en la intervenció Definició de l'estratègia i dels objectius Identificació de programes / accions d'intervenció Estímul a la inversió pública i privada	Creació d'una entitat responsable de la gestió del procés i de crear els lligams entre programes, accions, autoritats i residents Identificació de les potencials fonts de finançament Gestió acompanyada d'un seguiment i control del procés	Progrés vers l'objectiu Relació entre objectius i resultats Eficiència econòmica en la despesa Valoració de la satisfacció dels residents

Font: Mugnano, Pareja-Eastaway i Rowlands (2005)

L'èxit del resultat final de la intervenció dependrà en bona mesura del context en el qual el partenariat i la mateixa intervenció es produeixi. No és el mateix intervenir allà on el context és homogeni quant a tipologia de residents, no hi ha disparitats en l'opinió sobre la diagnosi de la prioritat de la intervenció, la interacció entre actors és positiva i ja existeix una xarxa de contactes creada *ex-ante* a la regeneració que en els barris on no hi ha resposta a l'acció de les autoritats, els agents socials no estan coordinats ni organitzats i on la urgència en la resolució del dia a dia impedeix una participació en les decisions per part dels residents.

3.3. Factors que contribueixen a l'èxit de les intervencions

La reestructuració de barris a Europa ha adoptat diferents fórmules i processos en el temps. Mentre que a alguns països no s'ha dissenyat mai ni hi ha hagut mai una política específica per renovar barris, en d'altres aquest tipus d'instrument és ja una tradició.

L'avaluació de les pràctiques considerades al projecte RESTATE permet elaborar una llista que contribueix a facilitar i augmentar els bons resultat de les intervencions.

- L'existència d'una clara voluntat política per iniciar, gestionar i avaluar el procés d'intervenció que ofereixi confiança als diferents actors susceptibles de participar-hi.
- La realització d'una diagnosi prèvia que permeti arribar al consens en la identificació de les prioritats de la intervenció.
- La comunicació i transparència constants durant el procés.

- La identificació i la participació activa dels actors des de l'origen del procés, en particular dels agents socials sovint relegats a un segon terme.
- La participació ciutadana amb garanties de representativitat.
- L'assoliment i l'exercici de lideratge per part d'algun dels actors durant la vida del procés.
- La definició d'una clara estratègia d'intervenció des del principi del procés fins al final concretada en un conjunt d'objectius quantificables.
- La coordinació dels agents implicats en el desenvolupament d'estructures integrals d'intervenció.
- La garantia i seguretat en la dotació de recursos econòmics per dur a terme el procés.
- El control del procés mitjançant mecanismes senzills que vinculin objectius i resultats.
- L'avaluació i la reformulació, si cal, del procés en un termini prèviament acordat.

4. Llei 2/2004, de 4 de juny, de millora de barris i àrees urbanes que requereixen una atenció especial («Llei de barris»)

4.1. Antecedents i context

La Llei de barris apareix l'any 2004 en un intent de canviar l'aproximació a la regeneració seguida fins llavors i com a acció emblemàtica del nou govern de la Generalitat. Per a l'aprovació de la Llei s'hi conjuguen multitud de variables; certament, la voluntat política és primordial, però també la influència de tendències en polítiques aplicades en altres països⁵ i la influència d'estudis urbans i socials que simultàniament analitzaven el context català –l'estudi sobre infrahabitatge realitzat per l'equip EARHA– (Garcia Ferrando, 2006).

L'antecessor directe de la Llei a Catalunya és el Programa de remodelació de barris de l'any 1991, com a mesura política urgent per prendre en consideració àrees fins llavors poc ateses per l'acció política⁶ des de la descentralització de les competències a la Generalitat en urbanisme i habitatge.⁷ Fins a l'any 2004, l'instrument utilitzat per assolir objectius similars als que vol arribar la Llei eren els PERI (plans especials de reforma interior): instruments eminentment urbanístics utilitzats per pal·liar els dèficits d'habitatge i de serveis al territori.

La Llei té un objectiu prioritari que és la creació d'un fons que permeti estructurar una aproximació integral a la renovació de barris i àrees que requereixin d'una atenció particular en termes del seu desenvolupament econòmic, social i mediambiental. El desenvolupament de tots els aspectes de la Llei clarament estimula la intervenció integrada al territori dotant als ajuntaments d'un rol de lideratge clau tant per engegar el procés com per continuar-lo.

4.2. Beneficiaris

Anteriorment, els diners que aportava la Generalitat eren per a barris i polígons fets per la iniciativa pública. La majoria dels barris de remodelació tenien el seu origen en polígons i promocions públiques. L'article 6 de la nova Llei 2/2004 diu que es «[...] dóna prioritat per a rebre el finançament del Fons a les actuacions que s'apliquen en algun dels àmbits territorials següents»:

⁵ Per exemple, el model francès d'intervenció.

⁶ L'esfondrament al Turó de la Peira va esdevenir el catalitzador de la presa de consciència sobre la necessitat d'acció als barris.

⁷ La Generalitat assumeix la gestió de 60.000 habitatges juntament amb tots els problemes associats, entre d'altres, urbanitzacions de baixa qualitat i manca de serveis.

1. Àrees velles i nuclis antics
2. Polígons d'habitatges
3. Àrees d'urbanització marginal i àrees amb una alta presència d'unitats d'habitatge que no compleixen les condicions mínimes d'habitabilitat.

Dels 47 projectes aprovats (vegeu l'annex 1), només dos són polígons públics: Sant Cosme del Prat i Campclar de Tarragona. En alguns municipis dins de l'àmbit d'intervenció sí que s'hi ubiquen alguns polígons, però no són significatius per a les propostes: per exemple, la Mariola, de Lleida, Ciutat Meridiana, de Barcelona, o Llefà, a la Serra d'en Mena. Com mostra l'annex 2, els nuclis antics o històrics han representat al voltant del 30 %-40 % de les intervencions, i els polígons d'habitatge i les àrees d'urbanització marginal, al voltant del 60 %.

Entre els diferents municipis que es beneficien hi ha considerables diferències respecte a l'existència o no d'una visió prèvia del model de ciutat que es persegueix:

- a) Hi ha alguns municipis o barris que ja històricament, abans de l'aprovació de la Llei, han estat dinàmics i amb recursos en la implantació de millores als seus barris, i que aprofiten i instrumentalitzen la Llei per obtenir finançament addicional en les intervencions. Un exemple podria ser Barcelona, que mitjançant la Llei intervé en alguns dels seus barris: Santa Caterina, Roquetes, Poble Sec, Trinitat Vella i Torre Baró-Ciutat Meridiana. La majoria d'aquests barris tenen una reflexió urbanística darrera, un planejament i algunes actuacions basades en la tipologia de programes existent, i ja han invertit quantitats significatives. Aquest paisatge es pot fer extensiu als grans municipis com l'Hospitalet de Llobregat, Sabadell, Terrassa, Tarragona, Mataró, Lleida i Cornellà.
- b) Municipis o barris que també tenen un planejament urbanístic, una visió global de la ciutat, dinàmics però sense, o amb pocs, recursos: aquest seria el cas, per exemple, de Balaguer, Manresa, Reus, Olot, Tortosa i Valls.
- c) Municipis o barris que han trobat en la Llei la solució a conflictes d'intervenció urgent, dependents tant pel finançament com per la necessitat d'emprendre actuacions complexes que necessiten un suport institucional superior. Entre d'altres, Can Garcia; Manlleu i barri de l'Erm; el barri de Casablanca a Sant Boi o el nucli antic de Berga; Marca de l'Ham a Figueres; la Ribera a Montcada; el barri vell de Ripoll; els barris sud de Vic; el nucli antic de Solsona; el nucli antic de Vilanova; Sant Agustí d'Igualada; el nucli antic de Cervera; el nucli antic de Cambrils o la Vila de Martorell.
- d) Municipis o barris als quals la Llei ha permès iniciar o explorar programes amb visió supramunicipal, els quals difícilment haurien estat possibles en un altre context. Els únics que han obtingut finançament han estat els barris de la Serra d'en Mena, el més gran de tots els projectes (200 ha i més de 90.000 habitants), que abasta una àmplia i continuada trama suburbana. En aquest cas, la reflexió sobre la renovació i millora cal atribuir-la al Consell Comarcal i als ajuntaments, i presenta característiques més territorials que urbanístiques: el passeig de Circumval·lació com a eix vertebrador dels set barris i connector amb el conjunt de la metròpoli. En altres casos, la via supramunicipal no ha estat possible per manca d'entesa entre les diferents parts.
- e) Municipis o barris que se situen en una línia continuista de la remodelació ja iniciada en època franquista i en què la Llei sols representa un tram més de la cadena. Aquest és el cas, per exemple, de Sant Cosme.

4.3. Criteris

L'anterior programa requeria la confluència de tres requisits per decidir la intervenció; l'existència d'una problemàtica d'habitatge, la impossibilitat d'utilitzar els programes de rehabilitació habituals per, fonamentalment, la magnitud de l'import de la inversió necessària, i l'existència d'un interès social per la intervenció. L'instrument utilitzat habitualment ha estat la substitució d'habitatge en mal estat (sovint pel problema de l'aluminosi) per nova construcció.

És a partir de la Llei que s'objectivitzen els criteris i els ajuts es reben segons el que estableix una llei aprovada al Parlament. La intervenció que es proposi ha de considerar algun dels següents elements d'acció, i augmentar la probabilitat de ser escollit com més aspectes dels següents incorpori el projecte (article 7 de la Llei):

1. Millora de l'espai públic i dotació d'espais verds
2. Rehabilitació i equipament dels elements col·lectius dels edificis
3. Provisió d'equipaments per a l'ús col·lectiu
4. Incorporació de les tecnologies de la informació en els edificis
5. Foment de la sostenibilitat del desenvolupament urbà (eficiència energètica, estalvi en el consum d'aigua, reciclatge de residus)
6. Equitat de gènere en l'ús de l'espai urbà i dels equipaments
7. Desenvolupament de programes que comportin una millora social, urbanística i econòmica del barri
8. Accessibilitat i supressió de barreres arquitectòniques.

Es tracta de subratllar l'aproximació integral a la regeneració, primant els projectes que siguin més amplis en l'abast en detriment dels orientats bàsicament *a la pedra*. Dels vuit aspectes, quatre són clarament *físics* (1-2-3-4), entre els quals val la pena assenyalar el que fa referència a la implantació de tecnologies de la informació als edificis. Un aspecte (5) està vinculat a la sostenibilitat mediambiental del barri, i tres (6-7-8) són d'àmbit clarament socioeconòmic.

El repartiment desigual entre accions físiques i socials podria respondre a la necessitat d'adoptar mesures clarament visibles per a la ciutadania. Habitualment, qualsevol mesura urbanística o de rehabilitació és molt més percebuda per la població que els programes socials, els quals tenen efecte a més llarg termini. Tanmateix, no necessàriament hi ha una correlació positiva entre l'import d'inversió previst per a actuacions físiques i la magnitud de l'impacte o del resultat. Les intervencions socials poden oferir millors resultats malgrat tenir menys dotació.

Els imports pressupostats són absorbits aproximadament en un 75 % pels tres primers aspectes *físics* mentre que en nombre d'actuacions els aspectes físics i socioeconòmics es reparteixen a la meitat (vegeu el gràfic 1).

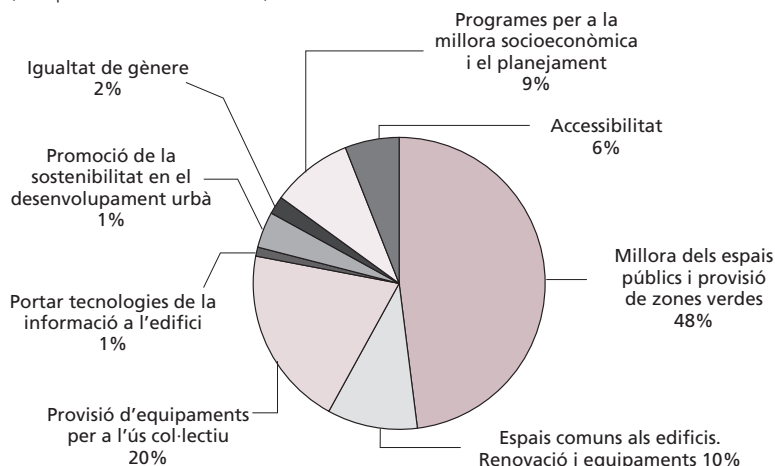
Com es pot apreciar, la major part de les inversions previstes estan orientades a la millora dels espais i de les zones verdes (48 %). L'aportació menys significativa quant al pressupost és l'adaptació de l'edifici a les noves tecnologies.

4.4. Finançament

Tant el Programa com la Llei comporten una injecció de recursos important en l'acció política als barris. Mentre que el finançament del Programa de remodelació es reparteix entre el Ministeri de Foment (40 %) i la Generalitat de Catalunya (60 %), la nova Llei de barris assigna el 50 % del finançament de la inversió tant a l'Administració autonòmica com a la municipal. A més, la Generalitat

Gràfic 1. Distribució de la inversió.

(Tres primeres convocatòries)

Font: Departament de Política Territorial i Obres Públiques

pot demanar cofinançament als fons europeus⁸ per a totes les activitats que es facin als barris i tinguin correspondència amb l'assoliment de l'Objectiu 2 del FEDER.⁹ Els recursos previstos per la Generalitat per a l'execució de la Llei han estat 400 MEUR, 100 MEUR per a cada convocatòria (vegeu l'annex 1 per a l'import total d'inversió dels projectes finançats). Tenint en compte que els ajuntaments aporten una quantitat similar, el programa de la Llei representa una aportació de recursos que supera els 800 MEUR. Difícilment cap altre projecte d'inversió als barris a Europa arriba a aquesta magnitud.

4.5. Funcionament

Mentre que el funcionament de l'antic Programa de remodelació s'instrumenta a través de convenis *ad hoc* entre l'Administració de l'Estat, que bàsicament aporta recursos, la Generalitat, que s'encarrega de la gestió i assumeix sovint la iniciativa, i els ajuntaments, que són responsables del planejament de l'espai públic i del 100 % de la urbanització, la Llei de barris segueix un esquema idèntic per a cada intervenció.

Tots els municipis estan obligats a definir una estratègia d'actuació i, per tant, unes prioritats, que «han de tenir un contingut clarament urbà i abordar problemàtiques locals, tenint en compte que han de ser coherents i adequats per corregir els problemes existents a l'àrea d'atenció especial» (*Manual per a l'elaboració dels projectes d'intervenció integral en els barris i àrees urbanes d'atenció especial* –MEP–, 2004). Aquesta estratègia ha d'incloure els objectius generals i específics del projecte, necessàriament coherents amb l'objectiu general de la Llei de cohesió social, econòmica i territorial i amb les polítiques transversals comunitàries. A més, caldrà definir les actuacions concretes per assolir aquests objectius.

Els actors principals que hi participen són: la Generalitat, que és responsable de la selecció de projectes, del seguiment i de l'avaluació del procés; i els ajuntaments, els quals adopten un protagonisme nou tant en l'assumpció de la iniciativa a través de l'elaboració del projecte d'intervenció

8 L'any 2001 la Comissió Europea donava el seu acord al DOCUP (Document Únic de Programació) de Catalunya per al període 2000-2006 i corresponent a l'Objectiu 2 del FEDER. Fet que representava una mobilització aproximadament de 2.852 MEUR, 1.416 procedents de les autoritats espanyoles i 201 del sector privat i la resta de la UE.

9 En el marc de l'Objectiu 2, a Catalunya es cofinançaran inversions per sostenir la reconversió econòmica i social de zones amb dificultats estructurals en els sectors de: la indústria i els serveis; les zones rurals en declivi; les àrees urbanes en dificultat; i les zones en crisi dependents de la pesca.

com durant la mateixa execució. A més, la Llei de barris incorpora els agents socials, que assumeixen un paper complementari en el seguiment i l'avaluació del procés; i s'incorpora el concepte de participació.

La Llei, doncs, esdevé el mecanisme que afavoreix la creació de partenariats amb l'objectiu de renovar els barris arreu de Catalunya. El diàleg necessari per propostes es converteix en un pas determinant per a la identificació dels actors en el procés de renovació. Després de la primera convocatòria (2004), altres departaments estan en procés de vincular la seva activitat als barris en el Programa de barri. Entre d'altres: Programes d'habitatge (Departament de Medi Ambient i Habitatge), Programes sanitaris (Departament de Salut), Programes relatius al gènere (Departament de la Presidència) i Programes relatius a la immigració (fins a l'any 2006, Departament de Família i Benestar).

El lideratge en la Llei de barris l'assumeix l'ajuntament, que s'encarrega d'aplicar l'instrumental legislatiu i financer proporcionat per l'Administració autonòmica a processos propis de renovació.

D'altra banda, i per previsió de la Llei, es convida els agents socials a participar. En el *Manual per a l'elaboració de projectes*, apartat 1.1, secció 5, es diu respecte a l'associacionisme i la participació ciutadana: «Un altre factor a tenir en compte fa referència a l'associacionisme i la participació ciutadana. És important mesurar la capacitat del veïnatge per impulsar i col·laborar en la regeneració del barri. En aquest sentit, la diagnosi ha de descriure el teixit associatiu existent al barri per a impulsar processos de participació.» (MEP, 2004.)

Simultàniament, quan l'article 12 de la Llei defineix la composició del comitè d'avaluació i seguiment incorpora els representants de les entitats veïnals, dels agents econòmics i socials i de les associacions ciutadanes.¹⁰

A hores d'ara, la majoria de projectes han respectat i assumit la normativa prevista, i ja s'han constituït els 30 primers comitès dels municipis guanyadors de la primera i segona convocatòria.

4.6. Avaluació

La Llei es preveu per a quatre anys, durant els quals es duran a terme quatre convocatòries. En acabar aquest període o bé es formularà una nova Llei o bé es modificarà l'existent. Els projectes finançats han d'incloure una valoració de l'impacte del projecte en l'àmbit d'actuació [...] una apreciació prèvia dels resultats esperats amb les actuacions previstes» (MEP, 2004). També, «per tal de facilitar el seguiment de les actuacions durant la implementació del projecte, a l'efecte de conèixer el grau de consecució dels objectius perseguits, s'han d'especificar els mecanismes d'avaluació i seguiment dels objectius, tant quantitius com qualitius, que s'utilitzaran». (MEP, 2004).

És llavors quan calen les valoracions sobre l'èxit o el fracàs de les intervencions, els punts febles i els forts del funcionament de quatre anys, per dissenyar millor la política.

5. Reflexions per a una bona pràctica en la regeneració de barris a Catalunya

La Llei de barris trenca els plantejaments tradicionals en la renovació i mostra un canvi en la formulació; d'una aproximació unidireccional física al territori es planteja com a requisit per al finançament una aproximació multinivell en què la complicitat entre actors és requisit imprescindible per obtenir l'ajut.

¹⁰ Vegeu el Decret 369/2004, que desenvolupa la Llei, en l'article 18.2, que precisa la composició del comitè i les seves funcions.

La voluntat política existent en el disseny d'una llei per als barris a Catalunya ha servit de catalitzador i motor des de l'any 2004. El Govern autonòmic ha dibuixat un marc de confiança i pragmatisme en què els altres actors, especialment els ajuntaments, han vist possibilitats reals per dur a terme intervencions que difícilment s'haurien produït, almenys tan a curt termini, sense la Llei. A més, malgrat que aquesta Llei neix a l'ombra de Departament de Política Territorial i Obres Públiques, altres programes pertanyents a altres departaments, com ara Salut, Habitatge o Treball, s'aprofiten i produeixen noves sinergies en el programa.

L'aproximació integral en la intervenció situa Catalunya amb els països europeus amb més tradició en la renovació de barris, els quals han optat també per superar l'aproximació del determinisme físic cap a estratègies molt més integradores, tant de programes físics com socials.

El marc jurídic establert per la Generalitat en la Llei introdueix conceptes d'assoliment en el mitjà o llarg termini, com ara la sostenibilitat o la cohesió social, que són símptomes d'una visió global del model de ciutat que es desitja. S'ha superat la fase en què la resolució de problemes urgents per la gravetat feia difícil plantejaments amb un horitzó temporal.

La inclusió de la participació dels agents socials en la mateixa formulació de la Llei garanteix que, de manera cada vegada més habitual, la intervenció al territori tingui la implicació d'altres actors, i no només de les autoritats públiques. En el moment que els diferents agents s'impliquen des del principi, la identificació amb els resultats obtinguts pel desenvolupament del procés d'intervenció esdevé més senzilla. Com s'ha esmentat en la secció 3, treballar junts permet aprofitar les sinergies generades pels diferents actors, però també el compromís d'acceptar i identificar-se amb el resultat final del procés. D'aquesta manera es posa en relleu la necessitat de coordinació entre totes les parts implicades en el procés, no només de forma vertical sinó també a l'interior de cada departament o ajuntament.

L'objectivitat –barems– en l'atorgament dels ajuts és un dels punts forts de la Llei, que obliga els municipis a dissenyar projectes que s'adaptin a uns criteris no sotmesos a pressions de la urgència de la intervenció. La transparència és, doncs, virtut en el funcionament de la Llei.

El paper de lideratge assumit pels ajuntaments és clau i indiscutible, ja que són sens dubte els principals gestors del procés. La variada composició dels ajuntaments a Catalunya quant a dimensió i riquesa determina que, en alguns casos, l'assumpció de la gestió denoti una dotació de personal insuficient per fer front a les exigències del mateix procés. La desigual distribució de recursos per part dels municipis en l'elaboració de propostes pot ser considerada discriminadora, ja que algunes les fan professionals experts i tècnics en la matèria mentre que d'altres les fan els mateixos ajuntaments, amb menys recursos en l'elaboració. L'obtenció de finançament per crear una oficina de renovació com a ens únic gestor és indispensable per eliminar un risc innecessari d'insuficient capacitat per dur a terme la totalitat de la intervenció. D'altra banda, pot presentar problemes la dimensió de la intervenció a quatre anys concentrada en un sol barri i amb una gran dotació de recursos financers i humans, que pot tenir una repercussió relativament reduïda sobre la població total del municipi. En definitiva, la Llei hauria de preveure el diferent grau de dificultat que el mateix procés de gestió i participació a les convocatòries comporta per als ajuntaments.

La necessitat de recapitular, de valorar i d'avaluar el funcionament del que ha estat una de les lleis més reconegudes en el període 2003-2006 és fonamental per garantir l'èxit de futures edicions o de noves propostes orientades a les estratègies de remodelació dels barris. Malgrat que els elements positius del que ha representat la Llei per als municipis i per als seus residents siguin força evidents, cal fer-ne una valoració. Tant mirar com han funcionat tots els aspectes del procés, incloent-hi els menys positius, com el replantejament dels objectius i el reforç en les prioritats esdevenen determinants perquè, finalment, la dinàmica de les intervencions als barris de Catalunya respongui a una concepció madura de fer política.

Bibliografia

- GEDDES, M. (2000). «Tackling Social Exclusion in the European Union? The limits to the New Orthodoxy of Local Partnership». *International Journal of Urban and Regional Research*, vol. 24, 4 desembre 2000.
- GARCIA FERRANDO, L. (2006). «Polítiques d'intervenció i desenvolupament als barris de Catalunya». Barcelona: Universitat de Barcelona. [Mimeo]
- HALL, P. (1997). «Regeneration policies for peripheral housing estates: inward- and outward-looking approaches». *Urban Studies*, 34 (5), p. 873-890.
- HASTINGS, A. (1996). «Unravelling the Process of 'Partnership' in the Urban Regeneration Policy», *Urban Studies*, 33, (2), p. 253-268.
- JUDD, D. (2000). «Strong leadership». *Urban Studies*, 37, (5-6), p. 951-961.
- MUGNANO, S.; PAREJA EASTAWAY, M. i TAPADA BERTELI, T. (2005). *Building partnership in Spanish and Italian urban renewal*. A: VAN KEMPEN, R.; DEKKER, K.; HALL, S. i TÓSICS, I. (ed.). *Large Housing Estates in Europe: Policies, Practices and Visions for Sustainable Neighbourhoods and Cities*. Bristol: The Policy Press.
- MUGNANO, S.; PAREJA EASTAWAY, M. i ROWLANDS, R. (2006). «Partnerships». A: VAN KEMPEN, R.; MURIE, A.; KNORR-SIEDOW, T. i TOSICS, I. (eds.) (2006). *Regenerating large housing estates in Europe. A guide to better practice*. Utrecht: Faculty of Geosciences, Utrecht University.
- MURIE, A.; KNORR-SIEDOW, T. i VAN KEMPEN, R. (2003). *Large Housing Estates in Europe: General Developments and Theoretical Backgrounds*. RESTATE report 1. Utrecht: Faculty of Geosciences, Utrecht University.
- MUSTERD, S. i OSTENDORF, W. (2005). «On physical determinism and displacement effects». A: VAN KEMPEN, R.; DEKKER, K.; HALL, S. i TÓSICS, I. (eds.). *Large Housing Estates in Europe: Policies, Practices and Visions for Sustainable Neighbourhoods and Cities*. Bristol: The Policy Press.
- MUSTERD, S.; PRIEMUS, H. i VAN KEMPEN, R. (1999). «Towards undivided cities: The potential of economic revitalisation and housing redifferentiation». *Housing Studies*, 14 (5), p. 573-584.
- PAREJA EASTAWAY, M.; PONCE SOLÉ, J. i GARCIA FERRANDO, L. (2004). *Urbanisme i habitatge com a eines de desenvolupament sostenible. La necessitat d'anàlisi i actuacions integrades*. Barcelona: Fundació Carles Pi i Sunyer d'Estudis Autònoms i Locals.
- PAREJA EASTAWAY, M.; TAPADA BERTELI, T.; VAN BOXMEER, B. i GARCIA FERRANDO, L. (2003). *Large Housing Estates in Spain, Overview of problems and developments in Madrid and Barcelona*, RESTATE report 2. Utrecht: Faculty of Geosciences, Utrecht University.
- PAREJA EASTAWAY, M. TAPADA BERTELI, T.; VAN BOXMEER, B. i GARCIA FERRANDO, L. (2004). *Large Housing Estates in Spain, Policies and practices*, RESTATE report 3h 3. Utrecht: Faculty of Geosciences, Utrecht University.
- POWER, A. (1997). *Estates on the edge. The Social Consequences of Mass Housing in Europe*. Londres: McMillan.
- RHODES, R. A. W. (1987). *Understanding Governance: Policy Network, Governance, Reflexivity and Accountability*. Buckingham: Open University Press.

VAN KEMPEN, R. (1994). «High rise living: the social limits to design». A: DANERMARK, B. i ELANDER, I. (eds.). *Social Rented Housing in Europe: Policy, Tenure and Design*. Delft: University Press.

VAN KEMPEN, R.; MURIE, A.; KNORR-SIEDOW, T. i TÓSICS, I. (eds.) (2006). *Regenerating large housing estates in Europe. A guide to better practice*. Utrecht: Faculty of Geosciences, Utrecht University.

WASSENBERG, F.; TURKINGTON, R. i VAN KEMPEN, R. (2004). «High-rise housing estates in Europe». A: TURKINGTON, R.; VAN KEMPEN, R. i WASSENBERG, F. (eds.). *High-rise Housing in Europe: Current Trends and Future Prospects*. Delft: Delft University Press, p. 1-14.

Annex 1

La Llei ha atorgat ajuts en tres ocasions, als barris següents:

Barris guanyadors 1a convocatòria. Any 2004

Municipi	Barri o àrea	Inversió
Balaguer	Centre històric	16.000.000
Manresa	Nucli antic	16.600.000
Reus	Barri del Carme	16.600.000
L'Hospitalet de Llobregat	Collblanc-La Torrassa	18.700.000
Santa Coloma de Gramenet	Serra d'en Mena	18.000.000
Barcelona	Santa Caterina	14.600.000
Salt	Salt 70	15.200.000
Terrassa	Ca n'Anglada	17.000.000
Badalona	Serra d'en Mena	18.600.000
Manlleu	Barri de l'Erm	17.000.000
Olot	Nucli històric	7.200.000
Lleida	La Mariola	11.100.000
Barcelona	Roquetes	11.100.000

Barris guanyadors 2a convocatòria. Any 2005

Municipi	Barri o àrea	Inversió
Tortosa	Nucli antic de Tortosa	18.900.000
Cornellà de Llobregat	Barri de Sant Ildefons	16.600.000
Sabadell	Parc fluvial del riu Ripoll	18.000.000
Sant Boi de Llobregat	Casablanca	13.300.000
Berga	Nucli antic	13.100.000
Barcelona	Poble Sec	17.000.000
Figueres	Marca de l'Ham	5.500.000
Montcada i Reixac	La Ribera	9.700.000
Mataró	Barri de Cerdanyola	7.500.000
Tarragona	Campclar	15.000.000
Canovelles	Barriada nova de Canovelles	3.000.000
Girona	Santa Eugènia - Can Gibert del Pla	14.600.000
Ripoll	Barri vell de Ripoll	4.800.000
Vic	Barris sud de Vic	12.300.000
Solsona	Nucli antic de Solsona	11.600.000
Prat de Llobregat	Sant Cosme	11.900.000
Santa Perpètua de Mogoda	Can Folguera (1a fase)	5.200.000

Font: Departament de Política Territorial i Obres Públiques

Barris guanyadors 3a convocatòria. Any 2006

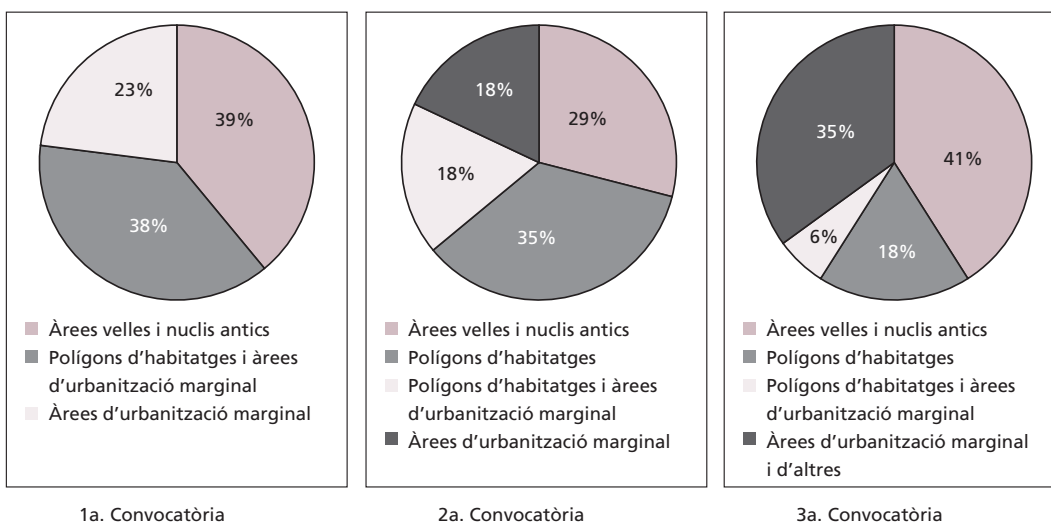
Municipi	Barro o àrea	Inversió
Lleida	Nucli antic	16.800.000
Igualada	Sant Agustí	7.300.000
Vilanova i la Geltrú	Nucli antic de Vilanova	14.400.000
L'Hospitalet de Llobregat	Florida-Pubilla Cases	17.800.000
Barcelona	Trinitat Vella	17.400.000
Cervera	Nucli antic	8.700.000
Barcelona	Torre Baró - Ciutat Meridiana	18.040.000
Cambrils	Barri del nucli antic de la vila	11.800.000
Martorell	La Vila	12.600.000
Valls	Barri antic	15.200.000
Banyoles	La Farga	7.400.000
Santa Perpètua de Mogoda	Can Folguera (2a fase)	8.500.000
Granollers	Barri Congost	6.900.000
Sant Feliu de Llobregat	Can Calders - La Salut	10.800.000
Rubí	El Pinar	6.600.000
Santa Margarida de Montbui	Barri de Sant Maure	10.700.000
Cardona	Nucli antic	6.400.000

Font: Departament de Política Territorial i Obres Públiques

Annex 2

Tipologia dels barris guanyadors

Gràfic 1. Distribució de la inversió. (Tres primeres convocatòries)

Font: Departament de Política Territorial i Obres Públiques